

An Overview of The Economic Structure of Candaroğulları*

Ehlinaz Arvas¹

Bülent Ecevit Universty, Faculty of Arts and Sciences, Department of History

ABSTRACT

Seljuks, Mongols with the Kösedag War in 1243 between Turkey Seljuk The state has entered the process of collapse, taking a heavy blow. After that to the end regions Turkmen groups placed, under the leadership of the beys at their head, establishing principalities They have gone on the way of nationalization. As a matter of fact, the Turkmens who defend the state are and they signaled that they will have a say in the state soon with the activities. Turkmens, as a result of the intervention of the Mongols in the administration, They have begun to fill the void of weakness. One of these principalities and The longest-lasting Anatolian principalities after the Karamanids-Candaroğulları Principality, XIV. Anatolia's most powerful political has become one of the organizations. Suleyman Pasha I (1300-1340), the prominent beys of the principality, Celaleddin Bayezid Bey (1357-1385), known with the nicknames of co-morbid, İsfendiyar Bey (1392-1439) and İsmail Bey (1443-1461) is seen.

Key Words: Candaroğulları Principality, Economic structure, Süleyman Pasha I, Celaleddin Bayezid Bey, İsfendiyar Bey

ARTICLE INFO

Received: 04.09.2020

Revision received:
29.09.2020

Accepted: 02.10.2020

Published online:
23.10.2020

* This article is derived from the author's Master Thesis named "Candaroğulları Principality Coins".

¹ Corresponding author:

Graduate Student

arvasehlinaz@gmail.com

Orcid: 0000-0002-9134-660X

Candaroğulları Beyliği'nin İktisadî Yapısına Genel Bir Bakış*

Ehlinaz Arvas¹

Bülent Ecevit Üniversitesi, Fen-Edebiyat Fakültesi, Tarih Anabilim Dalı

ÖZET

Moğollar ile Selçuklular arasında 1243 yılında yapılan Köseadağ Savaşı'nda Türkiye Selçuklu Devleti ağır bir darbe alarak yıkılma sürecine girmiştir. Bundan sonra uç bölgelere yerleştirilen Türkmen grupları, başlarında bulunan beylerin önderliğinde beylikler kurarak devletleşme yoluna gitmişlerdir. Nitekim devlete sahip çıkan Türkmenler yaptıkları hareket ve faaliyetlerle yakın zamanda devlette söz sahibi olacaklarının sinyallerini vermiştir. Türkmenler, Moğolların yönetime müdahale etmesi sonucu kendi bölgelerinde, iktidar zayıflığından oluşan boşluğu doldurmaya başlamışlardır. Bu beyliklerden birisi olan ve Karamanoğullarından sonra Anadolu Beylikleri içerisinde en uzun ömürlü olan Candaroğulları Beyliği, XIV. yüzyılın başlarında Anadolu'nun en güçlü siyasal kuruluşlarından birisi durumuna gelmiştir. Beyliğin ön plana çıkan beyleri I. Süleyman Paşa (1300-1340), Kötürüm lakabıyla bilinen Celaledin Bayezid Bey (1357-1385), İsfendiyar Bey (1392-1439) ve İsmail Bey (1443-1461) olarak görülmektedir. Bu çalışmada Candaroğulları Beyliği'nin İktisadi yapısı genel hatları ile incelenecektir.

Anahtar Kelimeler: Candaroğulları Beyliği, İktisadî yapı, I. Süleyman Paşa, Celaledin Bayezid Bey, İsfendiyar Bey

MAKALE BİLGİSİ

Alınma Tarihi:
04.09.2020
Düzeltilmiş Hali Alınma Tarihi: 29.09.2020
Kabul Edilme Tarihi: 02.10.2020
Çevrimiçi Yayınlanma Tarihi: 23.10.2020

*Bu makale yazarın "Candaroğulları Beyliği Sikkeleri" adlı Yüksek Lisans Tezinden türetilmiştir.

¹ Sorumlu yazar iletişim bilgileri:

Yüksek Lisans Öğrencisi

arvasehlinaz@gmail.com

Orcid: 0000-0002-9134-660X

Giriş

XIII. yüzyılın sonlarından itibaren Candaroğulları için Kastamonu ve Sinop yörelerinde hâkimiyetlerini daha fazla gösterebilmek için gerekli ortam oluşmaya başlamıştır (Yücel, 1988: 53). Bundan istifade eden Candaroğulları, XIV. yüzyılın başlarında Anadolu'nun en güçlü siyasal kuruluşlarından biri durumuna gelmiştir (Karakök, 2012: 1096). Beyliğin temelleri Türkiye Selçuklu Devleti ordusunda görevli bir komutan olan ve hizmetlerine karşılık aldığı Eflanî bölgesinde Şemseddin Yaman Candar Bey tarafından atılmıştır (Koca, 2002: 733). Fakat Candaroğulları Beyliği'nin asıl kuruluş aşaması I. Süleyman Paşa döneminde gerçekleşmiştir. Bu dönemde Sinop hâkimiyeti tamamen ele geçirilip Cenevizlilerle temasa geçilmiştir (Yücel, 1988: 61; Gürgözeler, 2005: 65). Bundan sonraki süreçte Adil Bey (1345-1357), Ceneviz ve Venediklilerin Sinop'ta ticaret kolonileri kurmasına izin vermiştir. Bunlar Sinop'ta kurulan ilk koloniler olmuştur (Yücel, 1993: 147). Aynı dönemde Ceneviz ve Venediklilerle ikili ilişkiler kurulmuş, Venedikliler Karadeniz'de büyük bir güç olan Candaroğulları ile iyi ilişkiler sürdürme gayreti içinde olmuşlardır (Heyd, 2000: 616). Bu ikili ve iyi olan ilişkiler Celaleddin Bayezid Bey döneminde bozulmaya başlamıştır. Aynı dönemde Karadeniz'de bu iki devlete karşı mücadeleye girilmiştir (Turan, 2000: 274). Yine bu dönemde dış meselelerden ziyade Anadolu içinde meydana gelen olaylarla daha çok ilgilenilmiştir (Yaman, 1935: 11). Celaleddin Bayezid Bey'in kendi oğlu II. Süleyman ile yaşadığı taht kavgaları sonucu Sinop'a çekilmesi üzerine beylik ikiye bölünmüş ve Kastamonu'da beyliğin başına II. Süleyman geçmiştir. Sinop'a çekilen Celaleddin Bayezid Bey'in de çok geçmeden ölmesi üzerine Sinop şubesinin başına da İsfendiyar Bey geçmiştir (Çiftçi, 1997: 38). Bu dönemde beylik, Sinop limanı aracılığı ile Venedik ve Cenevizlilerle iktisadî ve ticarî ilişkilerde gelişmeler yaşamıştır (Yücel, 1988: 98). Candaroğullarının Anadolu'nun kuzeyinde yer alan Sinop limanını ele geçirmesi hem doğu-batı ve hem de kuzey-güney yönünde ticari hayatlarında olumlu bir etki yapmıştır (Çiftçi, 2002: 396). Diğer yanda İsmail Bey döneminde özellikle Sinop Limanı güzergâhında yer alan önemli ticaret yolu "Bursa-Tebriz" kuzey ipek yolunun Candaroğullarının denetiminde olması da beyliğin iktisadî ve ticarî hayatına etki eden başka önemli bir faktör olmuştur (Yücel, 1988: 105). Candaroğulları Beyliği'nin iktisadî gelişmesinde ağırlıklı olarak İtalyan Devletleri ile yapılan iktisadî ve ticarî faaliyetler ön planda olmuştur. Sözü geçen dönemde beyliğin iktisadî gelişiminde bu devletlerin rolü ne olmuştur? Beyliğin diğer iktisadî ve ticarî faaliyetleri nelerdir? Çalışma, bu sorular etrafında şekillendirilecektir.

Candaroğulları Beyliği'nin İktisadî Yapısının Gelişmesine Etki Eden İktisadî ve Ticarî Faaliyetler

Candaroğulları Beyliği iktisadî yönden iyi bir konumda olmuştur (Yücel, 1988: 149). Bu dönemde ticarî ve sanayi faaliyetlerinin daha önceki dönemlere oranla artış gösterdiği gözlenmiştir (Kankal, 2004: 86). XIV. yüzyılda Anadolu'yu ziyaret eden ünlü seyyah İbn Batuta, gezisi sırasında uğradığı Kastamonu'nun Anadolu'nun birçok kentinden daha ucuz olduğunu vurgulamıştır.

"Bu şehirde kırk gün kaldık. İki dirhem vererek iri bir koyun satın alabiliyor, yine iki dirhemle bize yetebilecek kadar ekmek bulabiliyorduk. Bu yiyecek bize tam gün kâfi

geliyordu. Kafilemiz on iki kişiden müteşekkildi. İki dirhemlik bal alsak hepimiz doyuyorduk. Bir dirhemlik kestane ile ceviz aldık mı hepimiz yesek de artıyordu! Kış mevsiminin en soğuk günlerini geçirdiğimiz hâlde bir yük odun tek dirheme satın alınabiliyordu! Bugüne kadar dolaştığım bunca ülke arasında bu şehir kadar ucuzunu görmedim!” (İbn Batuta, 2017, 304).

Bu dönemde ahi teşkilatının ekonomik hayatta kurduğu istikrar sonucu İbn Batuta’yı şaşırtan bu ucuzluk oluşmuştur. Yine bu dönemde Candarlı beyleri tarafından zaviyelere vakfedilen gelirlerin miktarı ve çeşitliliği de Kastamonu’nun iktisadî gücünü yansıtmaktadır (Cumbur, 1988: 8-10). Burada Candaroğulları beylerinin uygulamış oldukları iktisadî ve ticarî politikaların önemli bir rolü olmuştur (Yakupoğlu, 2001: 72). Örneğin, İsfendiyar Bey, önemli bir liman ve ticaret şehri aynı zamanda Anadolu’nun Karadeniz’e açılan kapısı olan Sinop’u elinden çıkarmamaya gayret göstermiş özellikle Osmanlı ile olan mücadelesinde son savunma mahalli olarak bu şehri kullanmıştır (Yakupoğlu, 1999: 158).

İsfendiyar Bey döneminde Kastamonu’da üretilen yün dokumalar ve madenlerden çıkarılan bakır önemli birer ihraç malı haline gelmiştir (Yücel, 1988: 98). Sinop, Karadeniz’i batıdan doğuya ya da kuzeyden güneye geçerek İstanbul’dan Trabzon’a veyahut Anadolu’dan Kırım’a geçecek tüccarların uğradıkları önemli bir ticaret ve liman kentiydi. Bu münasebetle Candaroğulları, ticarî önemini koruyan Sinop Limanı’nı kaybetmemek için mücadele etmişler ve bu nedenle Venedik ve Cenevizlilerle iktisadî ve ticarî ilişkiler kurmuşlardır (Çiftçi, 2002: 396). Ayrıca Karadeniz ticaretinde hâkimiyet kurmak isteyen Candaroğulları XIV. yüzyılın sonlarına doğru Samsun’u da bir süre için ele geçirmiş ve orada bir kalesi bulunan Cenevizlilerle ticarî ilişkilerde bulunmuşlardır (Varlık, 1989: 560).

Karadeniz’in kuzeyinde önemli bir ticaret limanı olan Suğdak ile yapılan ticarî münasebetler hasebiyle Sinop Limanı, bu dönemde büyük önem taşımıştır. Candaroğulları, Suğdak’tan başka Kırım’la ve Avrupa’ya açılan kapı durumunda olan Eflak Prensiği ile ilişkilerinde ticarî amaçlar taşıdıklarından, Kırım-Anadolu-Mısır ticaret güzergâhında bulunan ülkeleri, iktisadî menfaatlerden faydalandırma gayesi taşımışlardır. Bu doğrultuda, Sinop Limanı’ndan kendi çıkarları yönünde yararlanmak isteyen Mısır-Memluk Sultanlığı’nın Candaroğulları ile münasebet kurma girişimleri beyliğin ekonomi politikasına uygun olmuştur (Yakupoğlu, 2001: 72-73). Yine bu dönemde beyliğin önemli bir gelir kaynağı ise Bakır Küre’siydi (Sümer, 1992: 45).

Buradan çıkarılarak işlenen bakır cevheri Sinop Limanı aracılığıyla Avrupa ve İran’a ihraç edilmiştir (Akdağ, 1995: 148). Yine bu bakır madenlerinin bir miktar gümüş içermeleri ve bunun kal usulü ile bakırdan ayrıştırılması, gümüş ihtiyacının kolaylıkla karşılanmasını sağlamıştır. Aynı zamanda Candaroğullarının Karadeniz ticaretine egemen olan Ceneviz ve Venediklilerin ticaret kolonileri kurmalarına izin vermeleri de beyliğin gümüş ihtiyacını karşılayan diğer bir önemli faktör olmuştur (Ender, 2003: 23). Gümüş ihtiyacını bu şekilde karşılayan Candaroğulları sikke kesiminde çoğunlukla gümüş kullanmışlardır. Candaroğulları Beyliği, gümüş sikkeler yanında bakır sikkeler de kesmiştir. Bunlardan bir kısmının Candaroğullarına ait olduğu kesinlik kazanmıştır (Ender, 2003: 24). Bu dönemde Candar beyleri, ülke ekonomisinin ulaştığı refah düzeyinin göstergesi olan ve kendi adlarına basılmış gümüş ve bakır paralar kullanmışlardır (Kankal, 2004: 88). Bu bakır paralar, Cenevizlilerle yapılan ticarete de kullanılan ve üzerinde çift balık resmi bulunan ve Darü’s-saâde-i Sinop yazılı paralardır (Kesik, 2018: 187).

<https://www.zeno.ru/23.08.2020>

Kamil Eron Koleksiyonu, <http://www.eroncoins.com/29.07.2020>

Kaynaklarda Candaroğulları paralarının halis gümüşten olup yarım dirhem olduğu belirtilmektedir. Basılan paraların yarım İlhanlı dirhemi olabileceği düşünülmektedir. Daha sonraki yıllarda kesilen sikkelere bakıldığında bunların genel olarak 1,80 gr. civarında ağırlığa sahip olmaları nedeniyle Ebu Said Han döneminde kesilen İlhanlı dirhemlerine eşdeğer, Selçuklu dirhemlerine göre 3/5 ağırlığa sahip oldukları anlaşılmaktadır. Anadolu beylikleri içerisinde sikkeleri en çok görülenler Candaroğullarıdır (Ender, 2003: 23). Beyliğin ekonomik durumunun anlaşılmasında hiç kuşkusuz bastırılan sikkeler önemli bir yol göstermektedir (Yakupoğlu, 2001: 79).

Kuzey Karadeniz'den gelerek Sinop Limanı üzerinden İran, Irak, Suriye, Mısır ve Kıbrıs'a geçen mallar çoğunlukla şap, yün, kürk, ipek, mücevherat, çeşitli dokumalar, kereste ve kölelerden oluşmaktaydı (Cahen, 1994: 160-172; Berberoğlu, 2010: 64). Sinop Limanı vasıtasıyla ihraç edilen mallar arasında ise Küre'den çıkarılan bakır, Ankara ve yöresinde üretilen tiftik, sof adı verilen kumaşlar ve ibrişimler gelmektedir (Berberoğlu, 2010: 64-65).

Ayrıca XIV. ve XV. yüzyıllarda yine Sinop Limanı üzerinden Anadolu'dan dış ülkelere ihraç edilen mallar arasında ipek, küçükbaş hayvan sürüleri, av kuşları, şap, halı, kilim, pamuk, zambak, gümüş, kereste, yünden dokunan kumaş ve Kastamonu sahtiyanı ilk sırada gelmektedir. Anadolu ve Rumeli pamukları geniş ölçüde ithal edilmiş ve bu ithalat Sinop Limanı üzerinden gerçekleşmiştir (Yakupoğlu, 2001: 74). Candaroğulları Beyliği'nin iktisadî hayatı üzerinde Sinop Limanı'nın büyük bir katkısı olmuştur. Şehre gelen tacirler liman üzerinden gerçekleşen ticareti organize etmişlerdir. Bu tacirler yalnız kendi sermayesini değil yüksek zümrenin parasını da işletmiş, uzun ve aralıklı pazar ve panayırlar arasında dolaşmışlardır (Yücel, 1988: 141; Gürgözeler, 2005: 104; Solak, 2017: 36).

Bölgede ormanlık alanların zenginliği ve Kastamonu şehrinde 1353 yılında bulunan İbn Neccar² adındaki bir mescidin varlığı, bölgede marangozluk ve ağaç işlemeciliğinin yapıldığına işaret etmektedir (Kankal, 2004: 88). Kastamonu ve Sinop ormanlarının büyük çoğunluğunu iğne yapraklı ağaçlar, karaçam, sarıçam, köknar, meşe, gürgen, kayın, kavak, ardıç, kestane ve benzeri çeşitli ağaç cinsleri oluşturmaktadır (Acar, 1991: 31-34). Bu ağaçlar Sinop tersanesinde inşa edilen gemilerin yapımında kullanılmış ayrıca bu limandan dışarıya ihraç edilmiştir. Denizciliğe önem veren Candaroğulları döneminde bu bölgeden Sinop-Samsun limanlarına kereste sevkiyatı yapılmıştır (Uzunçarşılı, 1988: 448; Yakupoğlu, 2001: 76).

İsfendiyar Bey döneminde Karaçomak Deresi'nin doğu kısmı iskâna açılmıştır. Bu durum, bu dönemde ziraî faaliyetlerin ve hayvancılığın daha fazla yapılmış olabileceğini göstermektedir (Kankal, 2004: 88). Yine bu bölgede çiftçilerin tespit edilmesi ve Kastamonu'da bir Buğday Pazarı'nın varlığı, elde edilen ürünlerin burada satıldığını göstermektedir. Diğer yanda Ankara'da bir Bezzazistan (Esnaf Çarşısı) olması esnafın faaliyetlerini açıklamaktadır (Merçil, 2006: 383). Keçi derisinin boyanmış ve cilalanmış hali olan "Kastamonu Sahtiyânları"³ ile ince keçi kılından şâli türünden bir çeşit kumaş olan "Sof"ların Kastamonu yöresinin ihraç ürünleri arasında önemli bir yeri bulunmaktadır (Yakupoğlu, 2001: 75).

Yine bu dönemde kentin dışında ve bir nehir kenarında tabakhane olduğu bilgisi Candaroğulları zamanında deri ve dericiliğe bağlı sanatların olabileceğine işaret etmektedir. Bu arada saraçlık ve kunduracılık ilk akla gelen meslekler arasında yer almıştır (Kankal, 2004: 88). Ayrıca tespit edilebilen diğer meslekler kassâb, ekmekçi ve odunculuktur. Bunun yanında Küre kentinde bir kelleci ile bir kebabçı dükkânının varlığı da bilinmektedir (Merçil, 2006: 383). Sürat, çeviklik ve dayanıklılık bakımından çok ünlü olan Kastamonu atları yabancı tüccarlar tarafından aranan mallar arasında olmuştur (Sümer, 1992: 46-47). Türkistan'dan getirilen atların soyundan, çok miktarda ve ünleri Mısır'a kadar ulaşmış cins atlar yetiştirilmiştir. Özenle yetiştirilen ve yerli yabancı tüccarlara yüksek fiyatla satılan bu atlar, bölge ekonomisinin refah seviyesine ulaşmasına vesile olmuştur (Yakupoğlu, 2001: 77; Gürgözeler, 2005: 104). Bu atların soy kütükleri vardı ve hatta yerinde dahi çok kıymetli olan bu atların bir tanesi bin altın dinara veya daha fazlasına satılmaktaydı (Merçil, 2000: 30). Ayrıca şehirde bir At Pazarı'nın olduğu da bilinmektedir (Merçil, 2006: 383).

² Marangoz, Doğramacı, Dülger (Osmanlıca-Türkçe Ansiklopedik Büyük Lugat, 2005: 895)

³ Boyanmış, Cilalanmış ve Tabaklanmış deri (Osmanlıca-Türkçe Ansiklopedik Büyük Lugat, 2005: 983)

Yaşar Yücel'in Mesakü'l-Ebsar'dan aktardığına göre yine bu dönemde Kastamonu'da katırlar ve av için kullanılan doğanlar ve şahinler bulunmaktadır. Kendi emsalleri içinde güzellikleri benzersiz olan bu doğan ve şahinler buradan alınarak başka yerlerde satılmaktadır (Yücel, 1988: 195). Bu kuşlar İç Anadolu, Suriye, Mısır, İran, Irak ve Orta Asya'ya götürülmüştür. Trabzon Rum İmparatorluğu'nun merkezinde de bu kuşların satıldığı ve Gayri Müslim seyyahlar tarafından alındığı bildirilmiştir (Yavuz, 1998: 160; Gürgözeler, 2005: 105).

Sonuç ve Tartışma

Anadolu'nun uzun ömürlü beyliklerinden olan Candaroğulları Beyliği'nin bulunduğu dönem itibari ile iktisadî yönden gelişmiş olduğu görülmektedir. Beyliğin liman kentlere yakınlığı, özellikle Sinop limanını elinde bulundurması ve bu limanlar üzerinden yapılan ticarî faaliyetler, beyliğin iktisadi gelişiminde etkili olmuştur. Candaroğullarının Sinop limanını kendi kontrollerinde bulundurması Karadeniz ticaretinde söz sahibi olmalarında önemli bir unsur olarak görülmektedir. Sinop limanı, Candaroğulları döneminde ticarete en yoğun kullanılan güzergâhlardan birisi olmuştur. Liman üzerinde başlayan ticarî hareketlenmelerle birlikte iktisadî gelişmeler yaşanmaya başlanmıştır. Ticarî faaliyetlerin artması beyliğin iktisadî gelişmesinde olumlu bir etki yapmıştır. I. Süleyman Paşa, İsmail Bey ve İsfendiyar Bey gibi Candaroğulları beyleri, iktisadî ve ticarî kalkınmayı hedefleyen politikalar izlemişlerdir. Bu beylerin hâkimiyet alanlarını mamur kılmak ve halkın refah içinde yaşamasını sağlamak adına çok çalıştıkları anlaşılmaktadır. Bilhassa İsfendiyar Bey, döneminde bu gelişmelerin arttığı ve beyliğin iktisadi olarak geliştiği bilinmektedir. Özellikle Ceneviz ve Venediklilere karşı yürütülen ticarî faaliyetler, beyliğin iktisadî gelişiminde başrol oynamıştır.

Candaroğulları iktisadî gelişiminde rol oynayan bakır madenlerinin etkisi de göz ardı edilemez bir gerçektir. Candaroğulları dönemine ait altın sikkeye rastlanmamıştır ancak beyliğin iktisadi gelişimi sikkelerden anlaşılmaktadır. Candaroğulları Beyliğinin, günümüze kadar ulaşmış pek çok sikkesi olduğu tespit edilmiştir. Ağırlıklı olarak gümüş (dirhem) sikke kestiren beyliğin bakır sikkeleri olduğu da bilinmektedir. Beyliğin refah düzeyinin ve iktisadî gelişmesinin simgesi olan bu sikkelerin ticarete kullanılan meta olduğu anlaşılmaktadır. Candaroğulları paralarının çoğunlukla saf gümüşten ve yarım dirhem (Nısf) şeklinde kesildikleri bilinmektedir. Candaroğulları, başlangıçta İlhanlılar adına sikke kestirmişlerdir bu nedenle sikkelerinde genel olarak İlhanlı etkileri görülmektedir. İlhanlı sikke tiplerini andıran Candaroğulları sikkelerinin bir kısmında darp yeri bulunmadığı bir kısmında ise darp yeri olarak Kastamonu ve Sinop adları geçtiği gözlemlenmiştir. Celaleddin Bayezid döneminde müstakil sikkeler kestirmeye başlayan beyliğin başlıca darp yerleri Kastamonu, Sinop, Borlu, Lâdik ve Gerede olarak bilinmekle beraber sikkelerin üzerinde Maden Mekyus ve Tireboli isimlerinin kullanıldığı da gözlemlenmiştir.

Kaynakça

- Acar, F. (1991). *Kastamonu*. I. Baskı, Kastamonu.
- Akdağ, M. (1995). *Türkiye'nin İktisadî ve İçtimaî Tarihi (1453-1559)*, II, İstanbul: Cem Yayınları.
- Berberoğlu, M. (2010). *Beylikler Döneminde Sinop*. (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Fırat Üniversitesi, Elazığ.
- Cahen, C. (1994). *Osmanlılardan Önce Anadolu'da Türkler*, 3. Baskı, Çev. Yıldız Moran, İstanbul: E Yayınları.
- Cumbur, M. (1988). Kastamonu Tarihinde Ahiler ve Esnaf Kuruluşları, *Türk Tarihinde ve Kültüründe Kastamonu Tebliğler*, (19-21 Ekim), Kastamonu. 8-10.
- Çiftçi, C. (1997). *XIV. Yüzyılda Anadolu Uç Beyliklerindeki İktisadî Hayat Üzerine Bir Araştırma*. (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Uludağ Üniversitesi, Bursa.
- Çiftçi, C. (2002). XIV. Yüzyılda Anadolu'da Uç Beyliklerinin Siyasî ve İktisadî Faaliyetleri. *Türkler Ansiklopedisi*, (VII, 393-406). Ankara: Yeni Türkiye Yayınları.
- Gürgözeler, F. (2005). *Candaroğulları Beyliği'nde İlmî ve Kültürel Faaliyetler*. (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Fırat Üniversitesi, Elazığ.
- Heyd, W. (2000). *Yakın-Doğu Ticaret Tarihi*, 2. Baskı, Çev: Enver Ziya Karal, Ankara: TTK Yayınları.
- İbn Batuta. (2017). *İbn Battûta Seyahatnamesi*, Çev. A. Sait Aykut, İstanbul: YKY.
- Kankal, A. (2004). *Türkmen'in Kaidesi Kastamonu (XV-XVIII. Yüzyıllar Arası Şehir Hayatı)*, Ankara: Zafer Matbaası.
- Karakök, T. (2012). Candaroğulları Beyliği Döneminde Sosyal-Kültürel Hayata Dair Bir Değerlendirme. *Kastamonu Eğitim Dergisi*, 20 (3), 1091-1106.
- Kesik, M. (2018). *Anadolu Türk Beylikleri*. İstanbul: Bilge Kültür Sanat Yayınları.
- Koca, S. (2002). Anadolu Beylikleri. *Türkler Ansiklopedisi*. (VI, 703-755). Ankara: Yeni Türkiye Yayınları.
- Merçil, E. (2000). *Türkiye Selçuklularında Meslekler*, Ankara: TTK Yayınları.
- Merçil, E. (2006). Anadolu Selçukluları ve Beylikler Döneminde Serbest Meslekler, *Anadolu Selçukluları ve Beylikler Dönemi Uygarlığı*, Ed. Ahmet Yaşar Ocak, Ankara: Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları. 379-385.
- Solak, E. (2017). *Candaroğulları Beyliği Döneminde Sinop*. (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Sinop Üniversitesi, Sinop.

- Sümer, F. (1992). Beylikler Devrinde İctimaî-İktisadî Durum Dinî, Millî ve Kültür Faaliyetleri. *Türk Dünyası Araştırmaları Dergisi*, 78, 917-922.
- Turan, Ş. (2000). *Türkiye-İtalya İlişkileri*, I, Ankara: Kültür Bakanlığı Yayınları.
- Uzunçarşılı, İ. H. (1988). *Osmanlı Devletinin Merkez ve Bahriye Teşkilâtı*, Ankara: TTK Yayınları.
- Varlık, M. Ç. (1988). Anadolu Beylikleri. *Doğuştan Günümüze Büyük İslâm Tarihi*, VIII, İstanbul: Çağ Yayınları. 483-596.
- Yakupoğlu, C. (1999). *İsfendiyar Bey ve Zamanı*. (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Gazi Üniversitesi, Ankara.
- Yakupoğlu, C. (2001). Candar-oğulları Döneminde Kastamonu'da İctimaî ve İktisadî Hayat. *Birinci Kastamonu Kültür Sempozyumu Bildirileri*, (21-23 Mayıs 2000) Kastamonu. 55-80.
- Yaman, T. M. (1935). *Kastamonu Tarihi (XV'inci. Asrın Sonlarına Kadar)*, İstanbul: Ahmed İhsan Matbaası.
- Yavuz, N. (1998). *Anadolu'da Beylikler Dönemi Siyasî Tarih ve Kültür*, Ankara: Cantekin Yayınları.
- Yücel, Y. (1988). *Anadolu Beylikleri Hakkında Araştırmalar*, I, Ankara: TTK Yayınları.
- Yücel, Y. (1993). Candaroğulları. *DİA*. (VII, 146-149). İstanbul: TDV Yayınları.

<https://www.zeno.ru/erişimtarihi:23.08.2020>

<http://www.eroncoins.com/erişimtarihi:29.07.2020>